

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

В роботі визначено стабільність банківського сектору як основу забезпечення економічного розвитку економіки будь-якої країни. Досліджено динаміку змін економічних процесів в аспекті специфіки функціонування банківської системи України, яка переживає не найкращі часи. Доведено за результатами систематизації існуючих проблем, що на даний час особливої актуальності набувають питання фінансової стабільності банківської системи в цілому та стійкості кожного окремого банку як частини системи. Запропоновано основні підходи до подальшого розвитку теоретичних положень щодо визначення понять фінансової стійкості, стабільності та надійності банків на основі аналізу сутності категорії «стійкість» як у розрізі банківської системи в цілому, так і на рівні окремого банку.

Ключові слова: банк, фінансова стійкість, стабільність, надійність банку.

ZHUKOVA T. O.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

FINANCIAL SUSTAINABILITY AND STABILITY OF THE BANKS IN THE CONDITIONS OF CRISIS IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

The article defines the stability of the banking sector as a basis for economic development of any country's economy. It investigates the dynamics of changes in the economic processes in the aspect of the specifics of the functioning of the Ukrainian banking system, which is going through difficult times. It is proved that the issues related to the financial stability of the banking system as a whole and the stability of each individual bank as part of the system have acquire a special urgency. It is offer the basic approaches to the further development of theoretical positions on the definition of financial stability, the stability and reliability on the basis of the analysis of the essence of the category of banks 'sustainability' in the context of the whole banking system, and at the level of an individual bank.

Keywords: bank, financial stability and reliability of the bank, banking risk.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Питання, пов'язані із забезпеченням фінансової стійкості банківської системи та окремих банків, фінансового аналізу, проблем регулювання фінансової стійкості, висвітлюють у своїх працях такі відомі зарубіжні науковці, як Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р. Л. Міллер, П. С. Роуз, Дж. Ф. Сінкі, Дж. К. Ван Хорн, а також російські та вітчизняні науковці: М. Аушев, А. Беляков, Ю. Бичко, Р. Галікеєв, В. Гранатуров, О. Вовчак, І. Васильович, Ж. Довгань, О. Заруба, М. Кір'янов, В. Коваленко, О. Костяшкин, М. Крейніна, Г. Логобаєва, К. Нікітін, М. Савлук, Т. Струченкова, Л. Тепман, Н. Фотіаді, Р. Шиллер.

Незважаючи на проведені значні дослідження у цій сфері, існує багато варіантів трактувань фінансової стійкості, що зумовлює різноманітність підходів до її визначення. Крім цього, недостатньо розробленими залишаються питання забезпечення фінансової стійкості банку.

Виклад основного матеріалу. Значення банківської системи для розвитку економіки важко переоцінити, оскільки банки відіграють важливу роль у забезпеченні грошового обороту, кредитування підприємств з метою підтримання їх діяльності, в накопиченні заощаджень населення та ін. Так, у табл. 1 простежена динаміка кількості банків на території України, в тому числі із іноземним капіталом за 2010 – 2015 рр. (складено автором на підставі [22]).

Так за даними Національного банку України станом на 1 січня 2016 р. 111 банків, які мають банківську ліцензію. За 6 років кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшилась на 71 банк або 39%, з них з іноземним капіталом на 8 банків або на 15,7%, це свідчить про те, що макроекономічні процеси останніх років негативно вплинули на функціонування та розвиток банківської системи.

Стійкість функціонування банківської системи в цілому також відіграє велику роль як у відновленні національної економіки України, так і створенні необхідних умов для забезпечення її зростання.

В сучасній економічній літературі як вітчизняній, так і зарубіжній, не має єдиної думки щодо змісту поняття «стійкість банку». Дане поняття доволі часто ототожнюють з такими поняттями як «стабільність банку», його «рівновага» та «надійність».

Однак, хоча думки вчених різняться щодо трактування сутності поняття «фінансова стійкість», можна виділити декілька узагальнених підходів. Перший підхід заснований на визначенні поняття «фінансова стійкість банківської системи». Так, наприклад, Васильович І.М. визначає фінансову стійкість банківської системи як якісну і кількісну характеристику здатності системи трансформувати банківські ресурси та з максимальною ефективністю й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів [2]. При цьому під фінансовою стійкістю банківської системи Коваленко В.В. розуміє «її здатність у динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, забезпечувати надійність збереження та повернення вкладів

юридичних і фізичних осіб, захищати інтереси акціонерів та своєчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення фінансової безпеки держави» [6].

Таблиця 1

Динаміка кількості банків на території України, в тому числі з іноземним капіталом за 2010 – 2015 рр.

Назва показника	На 01.01. 2010	На 01.01. 2011	На 01.01. 2012	На 01.01. 2013	На 01.01. 2014	На 01.01. 2015	На 01.01. 2016	На 01.04. 2016	Відхилення 2016 до 2010, %
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	182	176	176	176	180	163	117	111	-39,0
з них: з іноземним капіталом	51	55	53	53	49	51	41	43	-15,7
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	18	20	22	22	19	19	17	17	-5,6
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5	43,3	48,8	36,3

Науковці, які є представниками другого підходу розглядають сутність поняття «фінансова стійкість» на рівні окремого банку. Однак і на цьому етапі також підходи до поняття різняться. Перша група авторів, так як Водоп'янова Н.О. і Крейніна М.Н. розглядають фінансову стійкість банку через структуру активів та пасивів, що впливають на платоспроможність банку. Так, Крейніна М.Н. надає наступне визначення поняття: «Фінансова стійкість банку — одна з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів, яка визначається на основі співвідношення різних видів джерел фінансування та його відповідності складу активів» [7]. Однак цей підхід, на нашу думку, не є достатньо ґрунтовним та надає можливість отримувати інформацію тільки на теперішній час, без врахування можливостей суттєвих змін у найближчому майбутньому.

Натомість, В. В. Іванов вважає, що стійкість банку – це стабільність його діяльності у світлі середньо- і довгострокової перспективи [4]. Масленченков Ю. С. вважає, що стійкість відображає стан комерційного банку в існуючому ринковому середовищі, яке забезпечує цілеспрямованість його руху в теперішньому часі і у перспективі [9].

Певна група науковців підходять до визначення терміну досліджуваного поняття через параметри певні фінансові показників. Так, за визначенням Шиллера Р.І. «фінансова стійкість банку виражає узагальнюючу результативність усіх складових його стійкості і вимірюється системою показників, насамперед, обсягом і структурою власних ресурсів, рівнем прибутковості, нормою прибутку на власний капітал, встановленими показниками ліквідності, мультиплікативною ефективністю власного капіталу, обсягом створеної доданої вартості тощо» [13]. Ковальов В. визначає фінансову стійкість у межах певних показників за допомогою формулювання групи коефіцієнтів для оцінки фінансової стійкості комерційного банку [5]. Однак цей підхід не дає розуміння сутності фінансової стійкості, адже є лише розрахунковим показником декількох параметрів діяльності банку на певний момент часу.

Згідно з визначенням, що надає Національний банк України: «Фінансова стійкість банку (financial resilience of a bank) – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю». Фінансова стійкість банку означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі [12].

Автор частково згодний з поняттям фінансової стійкості, яке надала Н. Шелудько: «Це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища» [13] та пропонує розширити це трактування, а саме: «з дотриманням таких параметрів як регулятивний капітал, платоспроможність, ліквідність та прибутковість в допустимих межах».

Деякі автори вважають, що стабільність є ширшим поняттям, а стійкість – основою стабільності.

Так О. В. Крухмаль вказує на те, що стабільність і стійкість, як характеристики якості фінансово-банківської системи, – досить близькі поняття. Але на відміну від стійкості, яка передбачає здатність системи протистояти силі впливу, семантика поняття стабільності передбачає акцентування уваги на здатності до постійного відтворення. При цьому стійкими фінансова установа і фінансово-банківська система стають завдяки своїй стабільності. Одночасно, стабільність є постійною якісною характеристикою, а стійкість – це те, що здобувається, змінюється в процесі функціонування [8].

На переконання А. Ю. Юданова, ознакою стійкості є стабільність, яка демонструє здатність перебувати в привілейованому, відносно менш уразливому становищі під час криз та здатність їх переборювати [15].

Деякі вчені, як, наприклад, Райзберг Б. А розглядають поняття «стійкість» в значенні до «рівноваги» конкретного банку [11]. Однак цей термін не відноситься тільки до одного банку, а включає внутрішні, а й зовнішні фактори банківської діяльності.

Згідно Єрмасову Н. Б. надійність банку - це здатність вчасно і будь-якій ситуації виконувати покладені на себе зобов'язання [10]. В цьому визначенні надійність банку ототожнюється з ліквідністю – це здатність банку швидко перетворювати свої активи в грошові кошти з метою своєчасного виконання своїх зобов'язань [1]. Оскільки ліквідність банку передбачає його платоспроможність, то можна стверджувати, що ця категорія також є складовою надійності банку.

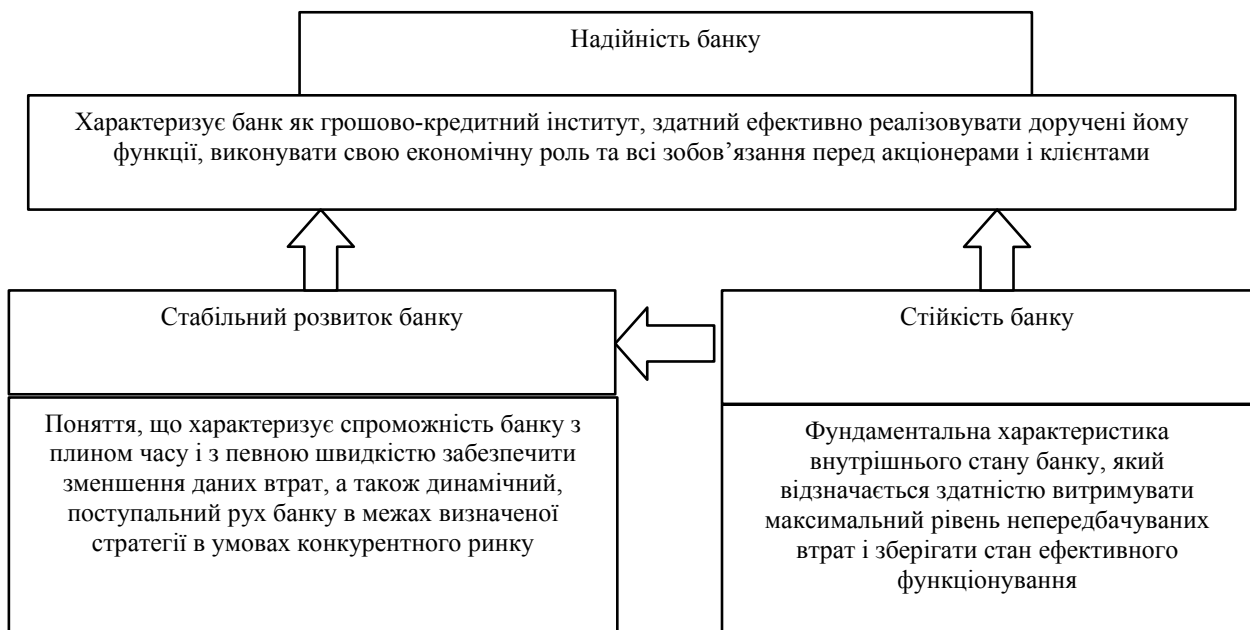

Рис. 1. Взаємозв'язок ознак, що характеризують стан та діяльність банку [3].

В своїх роботах О.В. Дзюблюк розглядає стійкість та стабільність окремого банку. Надійність, згідно О. В. Дзюблюку, є ширшим поняттям і поєднує в собі поняття стійкість та стабільний розвиток, характеризує банк як фінансову інституцію, грошово-кредитний інститут у загальному; стабільність – здатність до постійного динамічного розвитку; стійкість – його внутрішній стан (рис. 1.) Однак, одночасно вважає, що доцільно розглядати фінансову стійкість комерційного банку як складову загальної стійкості банку і, надає обґрунтування визначення поняття загальноекономічної стійкості комерційного банку, під якою розуміє «системну якісну характеристику стану комерційного банку, що обумовлений дотриманням збалансованості, взаємозв'язку і взаємоузгодженості складових елементів: фінансових (власного капіталу, активів та зобов'язань, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, ризиків) й організаційних компонентів (організаційна структура, кадровий потенціал, інформаційні технології та рівень контролю і банківської безпеки), котрий відображає здатність витримувати непередбачені втрати й забезпечує досягнення тактичних і стратегічних цілей та високі соціально-економічні результати функціонування» [3].

Висновок. Таким чином, підводячи підсумки щодо узагальнення існуючих підходів до трактування сутності, запропоновано зазначити, що стабільність банківської системи – це здатність протистояти перешкодам у її функціонуванні для того, щоб вона могла здійснювати роль фінансового посередника в економіці. Оскільки стабільність банківської системи визначає стабільність економічного середовища, яке оточує банк, то досягти цієї якісної характеристики неможливо без забезпечення стійкості окремих банків

Проведене дослідження надало можливість зробити наступні висновки, що термін «стабільність» необхідно застосовувати, як правило, по відношенню до банківської системи в цілому, а «стійкість» та «надійність» по відношенню комерційного банку. Оскільки стабільність банківської системи визначає

стабільність економічного середовища, яке оточує банк, то досягти цієї якісної характеристики неможливо без забезпечення стійкості окремих банків, що може бути перспективою наступних досліджень в формуванні системи показників впливу на банківську стійкість, а також висвітлення вітчизняної та зарубіжних методик оцінки фінансового стану банків.

Література

1. Аналіз банківської діяльності : [підручник] / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А.М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003.
2. Васькович І.М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку / І.М. Васькович // Формування ринкових відносин в Україні. — 2004. — № 2. — С. 40–43.
3. Дзюблук О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / Дзюблук О.В., Михайлюк Р.В. – Тернопіль, 2009.
4. Иванов В.В. Анализ надежности банка : практическое пособие / В. В. Иванов. – М. : Русская Деловая Литература, 1996. – 320 с.
5. Ковалев В. В. Финансовый анализ / Ковалев В. В. – М. : Финансы и статистика, 1997.
6. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / Коваленко В.В. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. — 228 с.
7. Крейнина М.Н. Финансовая устойчивость предприятия: оценка и принятие решений / М.Н. Крейнина // Финансовый менеджмент. — 2001. — № 2. — С. 32–36.
8. Крухмаль О. В. Оцінка фінансової стійкості як динамічної характеристики банку / О. В. Крухмаль // Вісник УАБС. — 2007. — № 1 (22). — С. 75–78.
9. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерциальном банке: Фундаментальный анализ / Масленченков Ю.С. – М. : Перспектива, 1996.
10. Проблемы теории и практики банковского дела : [сборник научных статей]. – Саратов : Изд. Центр СГСЭУ, 2000.
11. Райзберг Б. А. Сучасний економічний словник / Райзберг Б.А., Лозівський Л.Ш., Стародубцева Е.Б. – 5-е вид., перероб. і доп. – М. : ИНФРА-М, 2006.
12. Фінансова стійкість банку : офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123698
13. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку / Н. Шелудько // Вісник НБУ. — 2000. — № 3. — С. 40–43.
14. Шиллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення / Шиллер Р.І. — К. : Наукова думка, 2000. — 158 с.
15. Юданов А. Ю. Секреты финансовой устойчивости международных монополий / Юданов А. Ю. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 272 с.
16. Вовк В. Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи / В. Я. Вовк, Ю. В. Дмитрик // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. – С. 41–44.
17. Довгаль Ю. С. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення [Електронний ресурс] / Ю. С. Довгаль, Р. О. Чамара // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 130–136. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fin_pr_2015_1_18.pdf
18. Зверяков О. М. Методологічні основи управління фінансовою стійкістю банківських установ / О. М. Зверяков // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. – С. 175–182.
19. Олійник А. В. Управління фінансовою стійкістю банків / А. В. Олійник, Г. С. Сущук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 5. – Т. 4. – С. 159–163.
20. Смоляк В. А. Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості банку / В. А. Смоляк, О. Л. Кузенко // Управління розвитком: Збірник наукових статей Харківського національного економічного університету. – 2011. – № 5 (102). – С. 45–46.
21. Малахова О. Л. Кредитна діяльність банків як базова передумова забезпечення фінансової стійкості банківської системи України / О. Л. Малахова, С. В. Тетюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2014. – Т. 16, № 1. – С. 275–284.
22. Національний банк України : офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

Надійшла 13.05.2016; рецензент: д. е. н. Колодізев О. М.